

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРЬСЬКОГО КОНТРОЛЮ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ГОСПОДАРЮЮЧИМИ СУБ'ЄКТАМИ

Статтю присвячено актуальним проблемам організації внутрішньогосподарського контролю виробничих запасів господарюючих суб'єктів. Висвітлено важливість пошуку нестандартних підходів до організації внутрішньогосподарського контролю за станом та використанням виробничих запасів.

Статья посвящена актуальным проблемам организации внутрихозяйственного контроля производственных запасов предприятий. Отражена важность поиска нестандартных подходов к организации внутрихозяйственного контроля за состоянием и использованием производственных запасов.

The article is devoted the issues of the day of organization of internal control of production supplies of being in charge subjects. Importance of search of the non-standard going is reflected near organization of internal control after the state and use of production supplies.

Ключові слова: внутрішньогосподарський контроль, організація, аналіз, підприємство, функція, бухгалтерський облік, діяльність.

Реформування діючої системи обліку та впровадження вітчизняних стандартів внесли суттєві зміни у методику та організацію облікового процесу виробничих запасів. Підприємства одержали значні можливості у виборі правил ведення облікової політики згідно зі специфікою виробництва. Проте необхідна дієва організація внутрішньогосподарського контролю виробничих запасів з метою підвищення ефективності їх використання.

Вагомий внесок у розв'язанні зазначених проблем зробили відомі вчені-економісти: Ю.В.Бакун, М.Т.Білуха, Ф.Ф.Бутинець, Б.І.Валуєв, А.М.Герасимович, С.Ф.Голов, З.В.Гуцайлук, В.І.Єфіменко, В.П.Завгородній, З.В.Задорожний, М.В.Кужельний, А.М.Кузьмінський, В.І.Лишиленко, С.Г.Михалевич, Л.В.Нападовська, І.І.Пилипенко, М.С.Пушкар, І.І.Сахарцева, В.В.Сопко, Л.К.Сук, Н.М.Ткаченко, Н.В.Чебанова, В.О.Шевчук та інші.

Проте залишаються невирішеними питання дієвої організації внутрішньогосподарського контролю за їх надходженням і використанням з метою підвищення ефективності виробництва.

Новий механізм господарювання, викликаний реформуванням форм власності, призвів до суттєвих змін у системі господарського контролю в цілому та методиці, завданнях і організації проведення внутрішньогосподарського контролю зокрема.

Домінуюча позиція матеріальних витрат у складі собівартості виготовленої продукції, значна та різноманітна кількість виробничих запасів, які використовуються у виробничому процесі підприємств, спонукають до пошуку нових підходів організації внутрішньогосподарського контролю за їх станом, наявністю та рухом.

Аналіз останніх літературних джерел засвідчив неоднозначність підходу вчених щодо трактування даного терміна. «Що стосується наукового аспекту

проблеми, то єдності в розумінні сутності контролю не досягнуто, а ситуація з його тлумачення залишається дискусійною», – зазначає В.О.Шевчук [2, с.7].

У працях вчених внутрішньогосподарський контроль найчастіше виділяється в окрему, самостійну функцію управління. Щоправда, у літературних джерелах радянських часів він трактується як внутрішньовиробничий, внутрішньозаводський або господарський.

Так, В.С.Левін розглядає внутрішньозаводський контроль як спеціалізовану форму управління всередині підприємства [1, с.3]. Основним змістом такого контролю є перевірка всієї діяльності підприємства.

В.П.Суйц акцентує увагу на об'єктах внутрішньовиробничого контролю, зазначаючи, що він охоплює всі сфери виробничо-господарської діяльності колективу підприємства, всі фази виробництва – постачання, виробництво, збут готової продукції і всі види діяльності колективу, пов'язані з цим процесом [3, с.3].

Інші вчені зазначають, що внутрішньогосподарський контроль (через систему постійного спостереження) повинен: сприяти ефективному використанню цінностей; забезпечувати належний рівень їх зберігання; контролювати законність і доцільність здійснюваних операцій [4, с.5].

Таке неоднозначне трактування внутрішньогосподарського контролю пояснюється тим, що виробничий цикл кожного господарюючого об'єкта відрізняється певними характеристиками та вимагає різного управлінського впливу для досягнення заздалегідь поставленої мети.

Проте, на нашу думку, характерними особливостями внутрішньогосподарського контролю є:

- ❖ здійснення контрольних функцій особами, які є членами даного підприємства і представляють його інтереси;
- ❖ усестороння, систематична перевірка виробничої і фінансово-господарської діяльності;
- ❖ забезпечення зворотного зв'язку між структурними підрозділами підприємства, об'єктом та органом управління.

Отже, внутрішньогосподарський контроль – це особлива функція управління, спрямована на систематичну і суцільну перевірку контрольованого об'єкта особами, які представляють інтереси даного підприємства.

Виявляючи недоліки в діяльності об'єкта, що перевіряється, контроль сигналізує про недосконалість окремих ланок його механізму і надає суб'єкту інформацію, необхідну для прийняття ефективних управлінських рішень.

Чіткій організації внутрішньогосподарського контролю сприяє його класифікація, яка полягає у розподілі видів контролю за певними ознаками, що притаманні одним і відсутні в інших.

Необхідність класифікації контролю полягає у:

- ❖ науковій розробці питань теорії господарського контролю;
- ❖ подальшому удосконаленні практики контролю;

- ❖ покращенні підготовки та підвищенні кваліфікації кадрів контролю;
- ❖ підвищенні ефективності та якості всієї контрольної роботи;
- ❖ подальшій розробці методології контролю.

Основною класифікаційною ознакою внутрішньогосподарського контролю є час його проведення, відповідно до якого вчені виділяють:

- ❖ попередній;
- ❖ поточний (оперативний);
- ❖ наступний.

Так, стадія попереднього контролю охоплює відпуск матеріалів до моменту їх безпосереднього використання. Такий контроль здійснюють, як правило, посадові особи в момент підписання документів на відпуск товарно-матеріальних цінностей, що дає змогу попередити прояви зловживань та інших порушень.

На багатьох підприємствах об'єктами попереднього контролю є:

- ❖ комерційні угоди на поставку товарно-матеріальних цінностей;
- ❖ зовнішньоекономічні (толінгові) контракти на переробку давальницької сировини;
- ❖ договірні зобов'язання та операції з руху виробничих запасів.

Не менш важливим є здійснення контролю, який забезпечує зворотний зв'язок між суб'єктом та об'єктом контролю, що дає можливість вчасно реагувати на негативні операції з метою їх усунення.

Саме такий зворотний зв'язок виникає завдяки поточному контролю, який здійснюється на стадії звершення фінансових чи господарських операцій з руху виробничих запасів. У даному випадку вагомим значення набуває чіткий розподіл обов'язків між працівниками відповідно до рівня їх компетенції.

Попередній та поточний види контролю тісно взаємопов'язані, проте ототожнення тут не допустиме, адже виникнення попереднього контролю пов'язане з встановленням законності здійснюваних операцій та правомірності дій посадових осіб, а встановлення ж доцільності операцій і дій, тобто практичної корисності, – це завдання поточного контролю. Основна форма здійснення поточного контролю – поточні контрольні перевірки, які є способом оперативного контролю конкретних операцій господарської діяльності, що не потребують застосування складних методик і виконуються, щоб запобігти безгосподарності.

Що ж до наступного контролю, то ефективність від його проведення, у порівнянні з попереднім та поточним видом, є нижчою, оскільки він здійснюється уже після звершення господарської операції.

Особливість даного контролю – поглиблене, кваліфіковане вивчення і дослідження всіх операцій та процесів виробничо-фінансової діяльності, що допомагає виявити і мобілізувати резерви для подальшого покращення виробничих та економічних показників підприємства.

Найпоширенішими формами наступного контролю є тематичні перевірки та

внутрішні ревізії.

При цьому внутрішньогосподарський контроль – це етап економічної роботи, яка передує прийняттю управлінського рішення.

Саме в часі підготовки того чи іншого рішення полягає відмінність оперативного контролю від контролю як функції управління.

Внутрішньогосподарський контроль базується на використанні даних оперативного обліку й аналізу, а тому його здійснення не є системним. Його об'єктами виступають найважливіші ресурси та процеси, що потребують особливого контролю за їх станом та використанням.

Основним об'єктом такого контролю на підприємствах є матеріали, які становлять значну питому вагу у складі собівартості готових виробів. При цьому досить важливо контролювати дотримання технологічних параметрів виробництва, що дозволить оперативно реагувати на одержані відхилення та недоліки.

Здійснення внутрішньогосподарського контролю нерозривно пов'язане з іншими функціями управління, а саме:

- ❖ плануванням;
- ❖ організації;
- ❖ обліком;
- ❖ аналізом;
- ❖ регулюванням.

Проте основною ціллю внутрішньогосподарського контролю є вплив на основні техніко-економічні показники і виробничо-фінансові процеси з метою їх функціонування в рамках технічних параметрів і запланованих показників, а також підготовку необхідних управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

Для ефективного функціонування системи внутрішньогосподарського контролю необхідно дотримуватись певних вимог та організаційних принципів її створення.

Перш за все це стосується чіткого розмежування функціональних обов'язків посадових осіб підприємства. Зазвичай підлягають розподілу між різними особами такі функції, як:

- ❖ безпосередній доступ до виробничих запасів;
- ❖ дозвіл на здійснення операцій з їх надходження чи вибуття;
- ❖ безпосереднє здійснення операцій з руху виробничих запасів;
- ❖ відображення операцій у системі бухгалтерського обліку.

Не менш важливим критерієм оцінки ефективності функціонування внутрішньогосподарського контролю є:

- ❖ обсяг і якість використання одержаної інформації про здійснювані процеси;
- ❖ оперативність її надходження;
- ❖ якість опрацювання;

- ❖ прийняття рішень;
- ❖ їх реалізація.

Необхідно зазначити, що на відміну від бухгалтерського обліку, організація та проведення контролю, особливо внутрішньогосподарського, не регламентується жодними нормативними і законодавчими документами.

Проте це не означає, що одержана в результаті контролю інформація повинна передаватись хаотично та спонтанно.

Навпаки, організація контрольного процесу вимагає чіткого визначення – хто, коли, від кого отримує або кому передає результату інформацію.

При створенні раціонального руху інформаційних потоків необхідно дотримуватись визначених підприємством принципів, основними з яких є: єдність інформації, здобутої з різних джерел;

- ❖ уникнення дублювання даних;
- ❖ оперативність одержання;
- ❖ якість і своєчасність обробки;
- ❖ розробка програм з використання одержаної інформації.

Отже, сучасні ринкові умови господарювання вимагають пошуку нових шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств та нестандартних підходів до організації внутрішньогосподарського контролю за станом та використанням виробничих запасів.

Список використаних джерел:

1. Левин В.С. Внутри заводской контроль издержек производства / Левин В.С. – М.: Финансы, 1977. – 88 с.
2. Шевчук В.О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою : проблеми теорії організації і методології: [монографія] / Шевчук В.О. – К.: Київський держ. торг.-економ. у-т., 1998. – 371 с.
3. Суйц В.П. Внутрипроизводственный контроль / Суйц В.П. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 127с.
4. Мурашко В.М. Контроль і ревізія діяльності підприємств промисловості України: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Мурашко В.М., Сторожук Т.М., Мурашко О.В. – [2-ге вид.]. – К.: ЦУЛ, 2003. – 216 с.